

Opinnäytetyö AMK

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Teatteri

2014

Tarja Hemminki-Tuominen

MEIDÄN EHDOILLA

– kehitysvammaisten näytelmäprosessi

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SISÄLTÖ	2
1 JOHDANTO	3
1 INTRODUCTION	5
2 KEHITYSVAMMAISISTA KOOSTUVA RYHMÄ	6
2.1 Yleistä kehitysvammaisuudesta	7
2.2 Meidän ryhmämme	8
3 TYÖSKENTELYN ALOITUS	10
3.1 Tutustuminen ryhmään	11
3.2 Piirtäen alkuun	12
3.3 Ajankäytön suunnittelu	14
4 KÄSIKIRJOITUKSEN SYNTY	17
4.1 Olemme erilaisia, mutta onko meillä jotakin yhteistä?	17
4.2 Yhteistyöllä yhteinen tarina	18
4.3 Päättämme tarinan	19
5 HARJOITUSPROSESSI	22
5.1 Mistä päästä lähdetään?	23
5.2 Me ei kyllä ikinä saada näitä valmiiksi!	24
5.3 Prinsessoita vai Batmaneja?	26
5.4 Vihdoin näyttämölle	27
5.5 Kaksi näytöstä, kolme onnistumista	29
6 HYVÄKSI HAVAITTUJA NEUVOJA	31
Liite 1 käsikirjoitus	34
SANASTO	39
LÄHTEET	40

1 JOHDANTO

Teatterin tekeminen on jännittävää ja vapauttavaa. Taikapiiri, jonka teatterin maailma avaa meille, voi sisältää kaikkea mistä unelmoimme tai mitä toivomme. Sen avulla voidaan prosessoida vaikeita asioita, sekä myös juhlistaa ja kasvattaa elämän iloja. Teatterin avulla saadaan käsiteltävään asiaan etäisyyttä ja se auttaa asioiden tarkastelua eri puolilta.

Tähän eri puolilta tarkasteluun pohjautuu myös opiskeleminen draaman avulla. Se on turvallinen tapa kokeilla pelottaviakin asioita, sillä tapahtuma voidaan aina keskeyttää ja miettiä osallistujien tunteita. Teatteri on kuitenkin ennen kaikkea mielikuvituksen temmellyskenttä, jonka avulla voidaan päästä muuten mahdottomiin seikkailuihin.

Taiteellinen opinnäytteeni oli näytelmäprojekti kehitysvammaisten luovan toiminnan linjan opiskelijoille, ja se toteutettiin Varsinais-Suomen Kansanopistossa lukuvuonna 2012-2013. Samalla käsittelin prosessin etenemistä kirjallista opinnäytetyötäni varten ja tutkin teatterin tekemistä erityisryhmien kanssa. Toivon opinnäytteestäni olevan hyötyä niille, jotka ovat kiinnostuneita luovasta toiminnasta kehitysvammaisten kanssa. Työni loppuun olen kerännyt muistilistan, jota käytän aina työskennellessäni kehitysvammaisten kanssa.

Erityisryhmille, kuten kehitysvammaisille on jonkin verran tarjolla luovaa toimintaa, jota teatterin tekeminenkin on, mutta usein se on sisällytettynä esim. kehitysvammaisille tarkoitettujen työkeskusten päivätoimintaan. Näissä keskuksissa keskitytään kuitenkin työtoimintaan ja kädentaitoihin, eikä ohjaavat työntekijät ole saaneet taiteilijakoulutusta. Varsinaista taideopiskelua on kehitysvammaisille tarjolla Suomessa varsin vähän.

Varsinais-Suomen Kansanopistossa perustettiin 2007 luovan toiminnan linja kehitysvammaisille. Linja on vuoden mittainen, kuten muutkin vapaan sivistystyön linjat kansanopistoissa. Tarkoituksena oli alusta asti luoda kehitysvammaisille paikka, jossa luovien toimintojen keinoin opiskellaan arkipäivän asioita, mutta myös tehdään taidetta päämäärätietoisesti oikeita välineitä käyttäen.

Varsinais-Suomen Kansanopisto on vuosien mittaan muotoutunut taideopistoksi, jossa kaikki opettajat ovat oman alansa ammattitaiteilijoita.

Myös erityisryhmän opettajina opistolla toimii vain koulutettuja taiteilijoita, jolloin taiteen tekeminen ei jää vain pelkäksi puuhasteluksi ja muun opiskelun täytteeksi.

Olen vastannut kyseisellä linjalla alusta asti kaikesta teatteriin liittyvästä toiminnasta ja käyttänyt draaman keinoja myös muuhun opetukseen. Opiskelijat linjallamme ovat hyvin eritasoisia ja vuoden kestäväällä linjalla keskitytään pääosin sosiaaliseen oppimiseen, omien voimavarojen ja taitojen löytämiseen tai harjoittamiseen.

Lukuvuoden aikana halusin tutkia miten motivoida kehitysvammaisia luomaan itse uutta ja etsiä yhteistyömalleja erilaisista kommunikaatio-ongelmista huolimatta. Hypoteesina oli saada luovan toiminnan linjan kevätjuhliin hieno uusi näytös, joka on ideoitu ja työstetty kuunnellen ryhmää. Halusimme tehdä kaiken itse, emme turvautua mihinkään valmiiseen, kuten usein kehitysvammaisten kanssa toimittaessa tehdään. Nyt otamme kuitenkin askeleen tuntemattomaan ja teemme oman näytelmämme, meidän ehdoilla.

1 INTRODUCTION

Making theatre can be exiting and liberating. The magic world, that theatre open's us, can have all what we are dreaming or hope for. With help of theatre we can process difficult things, but also celebrate and race joy of life. Theatre helps us to give a distance to what we are dealing with, and it allows us to look things from different angles.

Learning by drama is based on to looking things from many angles. It is safe way to try to do even scary things, because it can always be interrupted, and be discussed. Most of all, theatre is imaginations playground, where we can take a part otherwise impossible adventures.

My thesis was a theatre play project with disabled young adults, which were studying in Varsinais-Suomen kansanopisto during winter 2012-2013.

At the same time I studied how to do theatre with special groups.

For disabled, there is only very limited access to artistic activities. Usually day centers for disabled people, has only handcraft to offer.

Varsinais-Suomen Kansanopisto started course in 2007 for disabled people. This course is based on learning social skills by artistic methods and it last for a year. During our semester I want to study how to motivate disabled people to create new things by themselves, in spite of their individual communication problems. Our hypothesis is, that we create new play for spring 2013, by listening group and not by bringing something ready for disabled people. We take a step to unknown, by our way.

Kala alkaa hahmottua.

2 Kehitysvammaisista koostuva ryhmä

Erityisryhmät, kuten kehitysvammaiset, eivät välttämättä kykene käyttämään kuin osaa teatterissa hyväksi havaittuja työskentelytapoja. Niinpä jokainen ryhmä on käsiteltävä erikseen ja kehitettävä kulloisellekin ryhmälle omat menetelmät. Kehitysvammaisten kanssa työskennellessä täytyy ottaa huomioon jokaisen osallistujan erityispiirteet ja toimintaedellytykset.

Huolimatta siitä, että jokaisella osallistujalla on tautiluokituksen mukainen kehitysvammasta kertova diagnoosi, ovat he ennenkaikkea yksilöitä, ja tätä yksilöllisyyttä halusin korostaa draamaprojektimme aikana. Olen tehnyt teatteria erilaisten ryhmien kanssa ja opinnäytteessäni tulen käsittelemään ryhmää, jossa on keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisia.

2.1 Yleistä kehitysvammaisuudesta

WHO:n määritelmä kehitysvammaisuudesta:

Maailman terveysjärjestön (WHO) tautiluokituksen, ICD – 10:n (*International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems*) mukaan älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa henkinen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai on epätäydellinen. Puutteellisesti kehittyneitä ovat erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli yleiseen henkiseen suorituskykyyn vaikuttavat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot. Älyllinen kehitysvammaisuus voi esiintyä joko yksinään tai yhdessä minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa. (Kaski, Manninen ja Pihko 2012, 16)

Kehitysvammaisuutta aiheuttaa moni tekijä, ja henkilöillä, joilla on sama kehitysvamma diagnoosi saattaa olla samanlaisia piirteitä tai kyseiseen vammaan liittyviä käyttäytymismalleja. Kaikki ovat kuitenkin yksilöitä, joten mitään oiretta ei voi pitää itsestäänselvyytenä, ennen kuin tutustuu henkilöön.

On tärkeää painottaa, että diagnostiset luokittelut eivät ole ihmisten luokittelua, vaan ihmisen terveydentilan ja siihen läheisesti liittyvien aiheiden, piirteiden tai tarpeiden kuvaamista. (Kaski, Manninen ja Pihko 2012, 18) Älyllisen kehitysvammaisuuden aste on kuitenkin määriteltävissä Maailman terveysjärjestön luoman neliportaisen luokituksen mukaan, jotka ovat lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä. (Kaski, Manninen ja Pihko 2012, 18)

Jatkossa keskityn siis keskivaikeaan ja vaikeaan kehitysvammaisuuteen, sillä ryhmämme koostuu tällaisen diagnoosin saaneista henkilöistä. On myös syytä muistaa, että kehitysvammaisuuteen liittyy hyvin usein jokin psykiatrinen häiriö.

Kehitysvammaisista 35-50% esiintyy käyttäytymisen ja mielenterveyden häiriöitä. Esiintyvyys on noin viisinkertainen muulla väestöllä havaittuihin lukuihin verrattuna. Psykkiset sairaudet liittyvät heillä usein tavattaviin aivovaurioihin, osittain syynä ovat heidän elämänsä liittyvät vaikeudet. (Kaski, Manninen ja Pihko 2012, 103)

Koska psyykkiset ongelmat ovat kehitysvammaisilla hyvin yleisiä, on tämä otettava aina huomioon työskenneltäessä heidän kanssaan. Oma ryhmämme ei ollut poikkeus, vaan jouduimme tekemisiin myös psyykkisten ongelmien kanssa projektin aikana.

2.2 Meidän ryhmämme

Ryhmäni koostui n. 7-9 opiskelijasta. Ryhmän koko pieneni lukuvuoden aikana, sillä yksi opiskelijoista joutui lopettamaan taloudellisista syistä, ja toinen ei valitettavasti kyennyt sopeutumaan ryhmään. Päätös poistaa opiskelija ryhmästä, on aina raskas, mutta kyseisessä tapauksessa opiskelijan tahaton väkivaltaisuus ja tunteenpurkaukset olivat este jatkaa turvallisesti linjalla.

Linjalla kaikki ovat joko keskivaikeasti tai vaikeasti kehitysvammaisia. Akateemisilta taidoiltaan ryhmä on erittäin alhainen verrattuna nk. normaaliopiskelijoihin. Pohjakoulutuksena heillä kaikilla on mukautettu peruskoulu. Iältään he ovat 19-26 – vuotiaita nuoria aikuisia.

Kehitysvammaisilla on usein myös jokin fyysinen poikkeavuus. Näin myös meidän ryhmässämme. Liikkuminen on monilla jäykkää tai hidasta, joko lihasjäykkyyden tai voimanpuutteen takia. Kaikki kuitenkin kävelevät ilman apuvälineitä ja muutama kykenee ajamaan myös polkupyörää.

Koska kehitysvammaisuudella on niin suuri merkitys työskentelyllemme lienee tarpeellista avata kehityshäiriöasteita ryhmämme osalta.

Keskivaikea ja vaikea kehitysvamma on määriteltävissä (WHO) seuraavasti:

Keskivaikea kehitysvamma:

Oppii sosiaalisia taitoja ja askartelua. Oppii vain harvoin lukemaan ja/tai laskemaan. Oppii suoriutumaan yksinkertaisesta työstä suojatuissa oloissa. Tarvitsee valvontaa ja ohjausta sekä suojaa ulkopuolista sosiaalista ja/tai taloudellista painetta vastaan. Altis ristiriitoihin yhteisön kanssa. (Ikonen, Rätty ja Taipale 1982, 109)

Vaikea kehitysvamma:

Voi oppia puhumaan, tai muuten kommunikoimaan. Pystyy osallistumaan säännölliseen päiväjärjestykseen (esim. taloustyöt) ja lyhytjännitteisiin toimintoihin. Omatoimisuus saavutettavissa päivittäisissä toiminnoissa. Tarvitsee pysyvästi suojatun ympäristön. (Ikonen, Rätty ja Taipale 1982, 109)

Osa ryhmän jäsenistä kykenee tuottamaan tekstiä jäljentämällä tai kirjoittaen lyhyitä yksinkertaisia lauseita. Osa pystyy kirjoittamaan juuri ja juuri nimensä. Opiskelijat eivät siis voi osallistua varsinaisen käsikirjoituksen laatimiseen kirjoittamalla, vaan tarina luodaan puhuen tai muuten kommunikoiden.

Oletin jo etukäteen, että käsikirjoituksen laatiminen tulee olemaan yksi hankalimmista prosesseista. Opiskelijat olivat motivoituneita tekemään näytelmää, mutta yhden yhteisen tarinan keksiminen ja hyväksyminen vaatii kompromisseja ja muiden huomioonottamista. Juuri nämä asiat tuottavat monille ryhmäläisille vaikeuksia, joten koko prosessia voi pitää myös sosiaalisten taitojen opiskeluna. Kirjoitusprosessin aikana kävi selväksi, että osan opiskelijoista oli hyvin vaikea ymmärtää, että heidän roolihahmojen tapahtumat eivät tapahdu heille oikeasti, vaan että me vain näyttelemme tapahtumia.

Jouduimme käymään vakavia keskusteluja siitä, ettei näytelmään kuuluvia yhdessä valmistettuja esineitä saa piilottaa tai viedä kotiin, vaikka oma roolihahmo omistaisikin ne näytelmässä. Samoin jouduimme keskustelemaan, ettei taistelukohtauksissa oikeasti suututa, tai olla vihaisia. Näyttelijäntyöllisesti lähdimme siis liikkeelle aakkosten alkupäästä.

Linjan opettaja Tapio Olenius ja henkilökohtainen avustaja Emilia Päivinen, joista oli suuri apu prosessissamme.

3 Työskentelyn aloitus

Ryhmä aloitti opiskelun elokuussa 2012. Koska alueen kehitysvammaiset osallistuvat yleensä samoihin tapahtumiin ja vaikeavammaisten peruskoulutus on keskitettyä, tunsivat kaikki ainakin muutaman ryhmäläisen jo entuudestaan. Meille opettajille lähes kaikki olivat uusia tuttavuuksia. Ennen ensimmäistä tapaamiskertaa draaman merkeissä oli ryhmä kuitenkin jo työskennellyt reilun kuukauden.

Ryhmäläisillä oli hyvin vähän omaa aloitekykyä, koska kehitysvammaiset ovat tottuneet siihen, että kaikki tehtävät yleensä tarjotaan heille valmiina. Tämä tarkoittaa sitä, että

opettajan täytyy antaa tarkkoja ohjeita mitä tehdään ja auttaa tarvittaessa. Olin tiivissä yhteistyössä ryhmän ohjaavan opettajan kanssa heti ryhmän alettua opiskella. Näin sain koko ajan arvokasta tietoa ryhmän erityispiirteistä ja kykenin suunnittelemaan omaa tulevaa toimintaani sen mukaan.

Huolimatta siitä, että suunnittelin prosessia, en missään vaiheessa halunnut tehdä päätöksiä ilman opiskelijoita. Tehtäväni oli alussa koota ryhmää kiinnostavia asioita joiden pohjalta voisimme luoda jotakin yhteistä. Kyseiselle ryhmälle olisi ollut hyvin helppoa tarjota jokin satu tai valmiiksi käsikirjoittamani teksti näytelmän pohjaksi. Kuitenkaan se ei olisi tukenut oma-aloitteisuutta, eikä oppimisprosessia jossa tärkeänä osana oli osallistuvuus.

3.1 Tutustuminen ryhmään

Kokemukseni mukaan kehitysvammaisten on vaikea luottaa heti uusiin ihmisiin. Halusin välttää tämän näkymällä jo opintojen alusta lähtien opiskelijoille. Kävin luokassa heitä tervehtimässä tai antaen pieniä tehtäviä. Saatoimme myös keskustella tulevasta näytelmästä, mutta emme varsinaisesti tehneet mitään sen eteen.

Mitä enemmän tunsin olevani yksi ryhmän jäsenistä, sitä enemmän aloimme miettiä mitä haluaisimme yhdessä tehdä.

Kun olimme tarpeeksi tutustuneet, aloitimme yksinkertaisten roolileikkien tekemisen. Mietimme lempipurheilulajeja, toiveammatteja ja asioita, joita olisi mukava tehdä tai kokea. Tässä käytimme paljon Allan Owensin ja Keith Barberin kokoamia tekniikoita kuten alla mainittu.

Toiminta ja kertominen samanaikaisesti:

Ryhmän vetäjä tai joku osallistujista kertoo ennen toimintaa tai sen aikana. Tämän tarkoituksena on luoda tunnelmaa, antaa informaatiota, auttaa harkintaa, viedä tarinaa eteenpäin ajassa, kontrolloida toimintaa, esim: *”Kiertävän tivolin jäsenet alkoivat hitaasti kasata tavaroitaan viimeisen kerran.”* (Owens ja Keith 1998, 31)

Jokainen sai rauhassa hahmotella ja kokeilla.

3.2 Piirtäen alkuun

Varsinaisen käsikirjoituksen muokkaamiseen lähdimme piirtäen. Piirtäminen tai muotojen tekeminen onnistuu lähes kaikilta, varsinkin kun siihen kannustaa.

Aiheeksi annoin yksinkertaisesti piirtää jotakin, joka tuntuu mukavalta tai hauskalta.

Ainoastaan yksi opiskelija kieltäytyi tehtävästä. Syy selvisi hyvin pian, sillä opiskelijalla on nk. putkinäkö. Tämä lapsesta saakka ollut ominaisuus on vaikuttanut paljon siihen, että vaikka hän kykenee nähdessään hahmottamaan asiat, ei hän kykene toistamaan juuri mitään paperille.

Putkinäön takia kokeilimme opiskelijan kanssa hieman muunneltua piirustustekniikkaa. Hän valitsi värejä joista pitää ja alkoi piirtää muotoja kokonaan silmät kiinni. Aluksi hän arasteli ja pelkäsi näyttävänsä tyhmältä silmät kiinni ”huitoessaan”, kuten hän asian ilmaisi. Tässä muista opiskelijoista oli suuri apu, sillä moni muukin halusi kokeilla piirtää silmät kiinni.

Piirtämisen taustalle tunnelmaa luomaan valitsimme musiikkia. Koska tarkoitus oli löytää nimenomaan opiskelijoita kiinnostavia asioita, en valinnut musiikkia itse, vaan annoin heidän soittaa omia levyjään. Näin jokaisen oli välillä kuunneltava myös musiikkia josta ei

pidä. Se antoikin mahdollisuuden piirtää paperille myös pelottavia ja inhottavia asioita. Piirrätin ryhmää kaksi kertaa, sillä ensimmäisellä kerralla piirroksiset monet kuvasivat perhettä, ystävyyttä ja yhdessäoloa. Tämä olikin tärkeä tieto itselleni sillä se paljasti, että ryhmäläisille sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä. Niinpä ajattelin ottaa sen teemaksi. En kuitenkaan suunnitellut itse varsinaista aihetta.

On helppoa ymmärtää, että prosessidraaman käyttöä aloitteleva opettaja tuntee olonsa ”turvallisemmaksi”, jos hän suunnittelee työskentelyn pienintäkin yksityiskohtaa myöten. Se antaa vaikutelman, että hän tietää koko ajan mitä tulee tapahtumaan seuraavaksi. Käytännössä oppilaat eivät kuitenkaan sitoudu, eivät kiinnostu draamatyöskentelystä, jos opettaja menettelee näin. (Bowel ja Heap 2005, 105)

Harppuunakostaja alkaa muodostua.

3.3 Ajankäytön suunnittelu

Olin varanut taiteelliselle opinnäytetyölleni koko lukuvuoden, mutta en kuitenkaan kyennyt muiden opintojen takia viettämään kaikkia päiviäni opistolla. Niinpä päätin aloittaa kevyesti ja pitää varsinaisen intensiivisen harjoitusperiodin vasta keväällä. Tätä ajatusta tuki myös se, että kyseinen ryhmä kyllästyi varsin nopeasti. Osalla opiskelijoista oli stereotyyppistä käytöstä, johon he palasivat kiinnostuksen herpaannuttua. Toisaalta osa opiskelijoista halusi jatkaa jonkin pienen yksityiskohdan parissa ikuisuuksia. Tällaista tekemistä on hyvin hankala lopettaa yhtäkkiä, sillä se saattaa aiheuttaa suurenkin tunteenpurkauksen.

Lavasteiden, nukkejen ja tarpeiston tekeminen oli kuitenkin todella mukavaa. Päätin käyttää kaikkeen valmisteluun aikaa aina pitkälle kevääseen. Siihen mennessä opiskelijat saivat myös tarpeeksi tutustua läheisesti tarpeistoon ja oppivat käyttämään niitä. Valmiin tarpeiston käyttäminen harjoitusten alusta lähtien on kehitysvammaisten kanssa äärimmäisen tärkeää.

Useat kehitysvammaiset ovat arkkikonservatiiveja jotka tukeutuvat kerran opittuihin tapoihin, joten uuden esineen kanssa jo opitun asian tekeminen on hankalaa. Tähän olen törmännyt usein aikaisemmin toimiessani kehitysvammaisten kanssa ja halusin välttää tätä mahdollisimman pitkälle. Olenkin oppinut, että harjoituksissa kannattaa käyttää mieluummin keskeneräistä rekvisiittaa kuin vaihtaa yhtäkkiä tarpeistoa kokonaan uuteen. Tarpeistoon tutustumisen takia kannustin opiskelijoita leikkimään rekvisiitalla myös silloin, kun en itse ollut paikalla.

Olin opistolla syys-marraskuun välillä viikottain yhden koulupäivän. Ryhmä opiskeli neljä päivää viikossa, joten pidin neljännestä viikon opiskelumäärästä tarpeeksi suurena alkuun. Joulukuussa kävin jo kahdesti tai useamminkin, sillä päätimme käyttää siihen mennessä valmiiksi saamaamme äänimaailmaa jouluisen tonttukulkueen taustana. Näin myös omaiset saivat esimakua tulevasta näytelmästä.

Kehitysvammaisten perheet pitävät yleensä oman kehitysvammaisen perheenjäsenen pieniäkin saavutuksia tärkeänä. Moni hämmästelikin jo jouluna aikaansaadoksiamme ja alkoivat odottaa innostuneena kevättä. Vaikka tämä erityisesti lämmitti opiskelijoita, oli itsestäni mukavaa saada myös opiskelijoiden perheet sitoutettua tulevaan. Vanhemmat

kyselivätkin kotona näytelmän edistymisestä ja näin opiskelijat saivat tunteen, että he ovat todellakin tekemässä jotakin tärkeää. Joulun jälkeen moni vanhempi oli myös yhteydessä minuun useasti ja he kyselivät hyvin tarkasti muun muassa millaiset vaatteet kelpaisivat näytelmään.

Joulun mennessä olimme saaneet tehtyä äänimaailman vuorosanoineen ja osan näyttämökuvasta. Keväällä muiden opintojeni vähentyessä vietin kaksi päivää viikossa opistolla. Hiihtoloman jälkeen kiristimme tahtia. Tapasimme jopa kolme kertaa viikossa ja siirryimme näyttämölle kokeilemaan tarpeistoja rooleissa.

Pidin tätä aikaa hyvin tärkeänä, sillä kehitysvammaisilla on suurimmalla osalla vaikeuksia hahmotuksen kanssa. Niinpä laitoimme muutaman kerrallaan lavalle kokeilemaan nukkejen tai tarpeiston käyttöä, ymmärtäkseen miltä mikäkin toiminto näyttää. Moni halusi nähdä myös kuvan itsestään näyttämöllä ja niinpä käytimme välillä kännykkäkameroita apunamme. Nykyiset nopeat digitaalikamerat olivatkin oiva keino näyttää konkreettisesti mm. se, että näyttämöllä ei todellakaan voi esiintyä selkä yleisöön päin.

Varsinaiset näyttämöharjoitukset aloitimme vasta huhtikuussa. Tällöin olin paikalla päivittäin. Ymmärsin, että tarvitsemme paljon toistoja, mutta koska harjoittelu vaatii energiaa vievää keskittymistä emme voineet harjoitella kuin kahdesti päivässä, puolituntia kerrallaan. Tämä tarkoitti sitä, että aloitimme harjoitukset aina siitä kohtaa näytelmään mihin olimme viimeksi jääneet edeten lopulta läpimenoihin, joita saimmekin tehtyä yli kymmenen ennen varsinaista koitosta.

Kehitysvammaisten kanssa toimiessa suunnitelmallisuus on tärkeää. Kuitenkin heidän on annettava tehdä myös omia valintoja ja varauduttava täydellisiin ohjelmanmuutoksiin. Kuten kaikissa ryhmissä, myös meidän ryhmässä syntyi konflikteja. Kehitysvammaisten kanssa toimiessa kaikki tällaiset tilanteet kannattaa hoitaa heti, sillä vain harva heistä kykeni jatkamaan ristiriitaisessa tilanteessa.

Ongelmien ei tarvinnut olla isoja. Jos lavaste ei toiminut halutulla tavalla, se kannatti korjata heti, sillä muuten jokainen näyttelijä olisi kiinnittänyt asiaan huomiota ja keskittyminen näytelmään olisi häiriintynyt. Ohjaajana laitoinkin ylös kaikki mahdolliset puutokset lavalla, joihin pyrin keksimään takuuvarmat ratkaisut.

Toinen tärkeä asia johon jouduin kiinnittämään aivan liikaa huomiota on ”normaalien” ihmisten aikataulut. Kehitysvammaiset joutuvat liian usein alistamaan heille tärkeät työt kunnioituksen puutteen vuoksi. Usein jouduimme harjoittelemaan puutteellisella näyttelijäjoukolla ulkopuolisten menojen takia.

Teatteri ja näytteleminen vaatii läsnäoloa ja on ryhmätyöskentelyä. Vaikka kyseessä oli opiskelu maksullisessa oppilaitoksessa, eivät muut tahot välttämättä ymmärtäneet asiaa. Jos taksi halusi syystä tai toisesta hakea opiskelijan muutamaa tuntia aikaisemmin, oli siihen vain alistuttava tai jos opiskelija sai fysikaalista hoitoa, mentiin hoitoon opiskelua kunnioittamatta. ”Normaalien” maailmassa kukaan tuskin suostuisi toimimaan näin. Tällaiset yhtäkkiset poissaolot, joita oli valitettavan paljon, rapautti yhteistä aikaamme.

Yöllinen seikkailu vaati kuun.

4 KÄSIKIRJOITUKSEN SYNTY

Ihmiset pyrkivät ymmärtämään itseään ympäröivää maailmaa käsittelemällä jatkuvasti tietoja. Tämä tieto on monessa eri muodossa kuten kirjoitettuna tekstinä tai puhuttuna kielenä. Kuvina, kaavioina, valokuvina, karttoina, tienviitoina, vaatetuksena, arkkitehtuurina, sisustuksina, taideteoksina. Luettelo on loputon. (Bowel ja Heap 2005, 65.)

Elämäämme jatkuvasti ympäröivät asiat muokkaavat meitä, mutta myös opettavat. Niinpä halusin käsitellä tarinaa ja sen syntyä siten, että siinä olisi jokaiselle jotakin tuttua, mutta jonka haluaisi opettaa ja kertoa muillekin.

Opiskelijat tulivat hyvin erilaisista ympäristöistä ja heidän taustansa sekä kokemusmaailmansa oli erilainen. Osa oli elänyt lähes koko elämänsä sijoitettuna erilaisiin laitoksiin, kun taas toiset olivat eläneet kotona tai kodinomaisissa olosuhteissa. Vaikka elisolosuhteissa olikin suurta variaatiota oli tärkeää luoda tunne, että jokaisen elämä ja koti, oli se sitten missä tahansa, on tärkeä.

4.1 Olemme erilaisia, mutta onko meillä jotain yhteistä?

Miettiessämme jokaisen taustoja, huomasimme, että asumme hyvin erilaisissa paikoissa. Yksi opiskelija asui saarella ja kalasti mielellään, toinen jonka koti oli asuntolassa piti vettä jännittävänä tai jopa pelottavana elementtinä. Joku taas saattoi kerätä kauniita prinsessankuvia kun toiselle hirviöt ja heavy-musiikki oli lähellä sydäntä. Lähtöajatuksenani oli kuitenkin myös draaman keinoin opettaa opiskelijoille jotakin heistä itsestään, joten paneuduin nimenomaan heidän kiinnostuksen kohteisiinsa ja taustoihinsa. Eräs opiskelijoista oli vauvana adoptoitu Kiinasta ja sen kulttuuri tuntui kiehtovan monia. Halusinkin jotenkin yhdistää itämaista kulttuuria ja suomalaista saaristolaisuutta.

Oppiminen prosessidraamassa ei ole sattumanvaraista, eikä mielivaltaista, vaikka yllättäviä tapahtumia sattuu aina. Draaman teeman määrittelyssä tärkein kysymys jonka opettaja voi kysyä itseltään on ”mistä asiasta haluan lasten oppivan? (Bowel & Heap

2005,23) Kun lähdimme miettimään mitä erilaista on eri kulttuureissa, mietimme myös yhdistäviä tekijöitä. Pian joku huomasi asian, joka yhdistää meitä kaikkia toisiimme. Se on meri. Meri tulee aina vastaan ja jokaisella kansalla on oma suhteensa siihen. Koska ryhmämmekin on kovin heterogeeninen, halusimme tarinan olevan sellainen, jossa moni eri asia voisi vapaasti "uida". Pidin tätä myös opetuksellisesti tärkeänä, sillä jokaisella piti olla oikeus vaikuttaa tarinan kulkuaan.

Simone, ranskalainen vapaaehtoistyöntekijä seuraa lohikalan syntyä.

4.2 Yhteistyöllä yhteinen tarina

Löydettyämme kaikkia meitä koskevan asian, halusimme tutkia sitä. Menimme yhdessä kirjastoon ja etsimme meri-aiheisia kirjoja. Huomasimme nopeasti, että tarjolla oli runsaasta sekä fantasiaa että faktaa. Hauskaa oli myös se, että varsin moni merenelävä oli ulkomuodoltaan kovin erikoinen. Kaikki eivät tahtoneet edes uskoa millaisia kaloja ja olioita maailman merissä uikaan. Tämä kaikki kuitenkin vain ruokki mielikuvitustamme.

Kun lähdimme työstämään varsinaista käsikirjoitusta, annoin uuden piirustustehtävän. Mikäli opiskelijoiden akateemiset taidot olisivat riittäneet, olisin antanut tässä vaiheessa kirjoitustehtävän. Aiheeksi annoin kysymyksen: mitä meressä on?

Annoin opiskelijoiden piirtää hyvin vapaasti, ja heille oli selitetty, että lähtisimme piirrosten pohjalta muokkaamaan tarinaa. Tämä näkyi piirustuksissa ja kirjastossa tutuiksi tulleet hahmot saivat yhä mielikuvituksellisempia muotoja. Kävin jokaisen kanssa piirustukset läpi ja sitten aloitimme käsikirjoituksen laadinnan. Ryhmän varsinainen opettaja ryhtyi kirjuriksi ja minä asetuin taululle sekä piirtämään, että kirjoittamaan tarinaa.

Puhumaan kykenevät oppilaat antoivat paljon ehdotuksia siitä, mitä tarinan tulisi sisältää ja miten sen tulee edetä. Huonosti puhumalla kommunikoivien oppilaiden ideat täytyi saada esiin joko kysymällä tarkentavia kysymyksiä, joihin oppilas pystyi vastaamaan yhdellä tai kahdella sanalla tai vaihtoehtoisesti hän sai kuvailla vastaukset näyttämällä ilmein, käsin tai vaikka tekemällä tarkentavan piirroksen. Ideoita tuli paljon ja ne olivat niin erilaisia, ettei niiden kaikkien käyttäminen olisi vienyt tarinaa eteenpäin.

Monesti oppilaat tarjoavat hyvin ristiriitaisia ehdotuksia tai ehdotuksia, jotka eivät sovi draamassa eletävään aikaan tai paikkaan. Oleellista onkin tässä on saada kaikki oppilaat tuntemaan, että hänen ehdotuksensa on arvokas ja kaikki kehittävät draamaa yhdessä. (Bowel ja Heap 2005, 105) Käsikirjoituksemme ei syntynyt helposti, vaan osan oli hyvinkin hankala luopua omista ideoistaan. Tarinasta tuli kuitenkin hyvin yksinkertainen ja päätimme yhdessä, että vähät vuorosanat nauhoitetaan. Tärkeintä oli, että kaikki saisivat osallistua ja tuntea luoneensa jotakin yhteistä ja hienoa.

4.3 Päättämme tarinan

Olimme kaikki sitä mieltä, että tarinan tulee olla jännittävä. Opiskelijat olivat kaikki täysi-ikäisiä ja kokivat hyvin voimakkaasti, että satunäytelmän valmistaminen olisi hyvin alentavaa. Olen laittanut merkille työskennellessäni kehitysvammaisten kanssa, että heille määritelty kehitystaso kuvaa suppeasti vain osaa heidän persoonastaan. Haluan aina tietää minkä ikäisen henkilön kanssa olen tekemisissä, sillä ikä kertoo paljon heidän kokemusmäärästään.

On täysin erilaista työskennellä 14- vuotiaan kehitysvammaisen kanssa jonka akateemiset taidot ja kehitystaso ovat 8-vuotiaan tasolla, kuin 35-vuotiaan, joka on taidoiltaan ja kehitykseltään 5-vuotiaan tasolla. Näissäkin tilanteissa tulee aina muistaa elämäkokemus. Vaikka kyseinen asia unohdetaankin, on tärkeä asia muistaa, että myös kehitysvammaisen kehittyä läpi elämänsä.

Ryhmämme koostui siis aikuisista, jotka halusivat jännitystä. Realismi ei kuitenkaan kiinnostanut ryhmää, vaan he halusivat mukaan mielikuvitusta. Toinkin nopeasti esiin mahdollisuuden käsitellä tarinaa mytologian keinoin. Koska meri ja meren hirviöt olivat olleet kiinnostuksen kohteina, päätin kiinalaisvahvistuksemme innostamana tarjota mahdollisuuden käsitellä lohikäärmeitä. Aloimmekin tutkia kiinalaisia lohikäärmetarinoita, jotka tuntuivat kiehtovan molempia sukupuolia. Pian oli selvää, että lohikäärme tulisi olemaan tarinan keskiössä.

Lohikäärme koettiin sankariksi, ja siitä haluttiin tehdä kuningas. Kuninkaalle tarvittiin vastapaino ja suomalaiskansallinen Ahti keksittiin nopeasti. Ahti koettiin kuitenkin liian kiltiksi hahmoksi, joten se muutettiin julmaksi Harppuunametsästäjäksi.

Näytelmämme henkilöt olivat siis pitkälle mielikuvituksen tuotetta ja halusimme myös heidät sellaisina säilyttää. Niinpä sovimme, että tyylilajimme tulisi olemaan nukketeatteri. Luokkamme osoittautuikin varsin valveutuneeksi kyseisellä saralla, sillä kenellekään ei tullut mieleen, että nukketeatteri olisi vain pieniä käsinukkeja, vaan heti oli selvää, että tekisimme isoja liikuteltavia hahmoja, jotka voisivat olla mitä mielikuvituksellisimman näköisiä. Näytelmässä seikkaili myös kaksi oikeaa ihmistä rannalla ja heistä teimmekin realistisen näköisiä tikkunukkeja. Näin saimme myös suuremman kontrastin merenalaiseen mielikuvitusmaailmaan.

Lohikäärmeen ja Harppuunametsästäjän hahmojen keskinäisen taistelun pohjalta kirjoitimme yhdessä tarinan, jossa seikkaili niin kalat kuin merenneidotkin. Koska ymmärsimme heti, ettei ryhmämme ulosanti ja ulkoaopettelu ole vahvin lajimme, päätimme tehdä valmiin ääninauhan jossa muutamat vuorosanamme esitettäisiin. Samalla saimme tilaisuuden valmistaa muuta hienoa äänimateriaalia näytelmäämme. Tämä osoittautuikin

hienoksi tavaksi kuljettaa juonta. Valmiista käsikirjoituksesta tuli vain muutaman sivun mittainen, sillä puhe jätettiin sivuosaan. Valmis näytelmä oli kestoaltaan kuitenkin yli 25 minuuttia. Pituus tuntui ryhmälle ihanteelliselta. Kaikki kykenivät keskittymään tuon ajan ja jaksoivat urhoollisesti kantaa tarinaa.

Meri syntyy.

Linjan opettaja antaa viimeistä silausta lohikäärmeen päälle.

5 HARJOITUSPROSESSI

Ryhmällemme oli alusta asti selvää, että valmistamme koko näytelmän itse. Varsinais-Suomen Kansanopiston luovan toiminnan linjan kantavana ajatuksena on ollut opettaa kehitysvammaisia taiteen alueella mahdollisimman ammattimaisesti.

Kuvataiteen opetuksessa käytetään ammatilaisille tarkoitettuja välineitä koulutetun kuvataiteilijan ohjatessa. Haluan käyttää samaa metodologiaa myös omassa opetuksessani joten aloitimme näytelmän harjoitusprosessin tuotantopalaverilla.

Tuotantopalaveri on mielestäni äärimmäisen tärkeä myös harrastajateatteissa, sillä silloin alaa tuntemattomat saavat todellisen kuva siitä, mitä kaikkea yhden näytelmän tuottaminen ja valmistaminen vaatii.

5.1 Mistä päästä lähdetään?

Olin aikaisempina opetusvuosinani oppinut, ettei näyttämöharjoituksia kannata aloittaa ennen kuin kaikki tarpeisto on käytettävissä, näyttämökuva selvä ja mahdolliset tehosteet valmiina. Koska kehitysvammaisten on usein vaikeaa päästä irti kerran opitusta tavasta, halusin antaa heille heti käsiteltäväksi oikeaa tarpeistoa. Tarpeiston valmistaminen vei ajastamme kuitenkin varsin paljon, joten aloitin näyttämötyöskentelyyn tutustumisen turvallisesti improvisaatioleikeillä joiden avulla kuitenkin opeteltiin lavalla suuntia ja toimintaa.

Näyttämöön tutustumisen lisäksi aloitimme välittömästi äänimaisemien tekemisen. Tässä vaiheessa syksy oli jo pitkällä. Äänimaiseman lisäksi halusin saada jokaisen repliikin valmiiksi nauhalle. Kun kuuntelimme ensimmäisen kerran nauhoitetta, moni rentoutui tajutessaan, että he todellakin saavat keskittyä vain näyttelemiseen. En missään nimessä halua vastustaa kehitysvammaisten replikointia näyttämöllä, mutta ryhmässämme oli hyvin monta joilla oli todellisia hankaluuksia puheen tuottamisessa. Tällaisissa tilanteissa teknisten apuvälineiden käyttäminen on mielestäni järkevää. Valmista nauhaa käyttäessämme pystyimme tarjoamaan jokaiselle osallistujalle tarpeeksi tekemistä, eikä kenenkään vamma ollut esteenä millekään tekemiselle.

Annoin myös ryhmälle mahdollisuuden rakentaa koko näytelmän ilman puhetta mutta ehdotus tyrmättiin yksimielisesti. Moni aikuinen kehitysvammaisen ymmärtää omat vajavaisuutensa, mutta harva kadehtii muiden kykyjä. Olikin äärimmäisen opettavaista huomata miten ”hyvä-äänisille” annettiin tilaa loistaa nauhalla. Jokaiselle on kuitenkin

tärkeää olla hyvä jossakin. Halusin kaikille mieluisan roolin, sillä varsinkin syvästi kehitysvammaista on lähes mahdotonta saada näyttelemään hänelle jotakin vastenmielistä. Yksi haastavista tehtävistä olikin jo käsikirjoitusvaiheessa löytää tarinaan jokaiselle miellyttäviä rooleja.

Näytelmä vaati monenlaisia kädentaitoja

5.2 Me ei kyllä ikinä saada näitä valmiiksi!

Vaikka tarina oli yksinkertainen ja näytelmä lyhyt, tarvitsi sekin arvoisensa puitteet. Tilannetta ei helpottanut se, että osa tapahtumista käytiin merenpohjassa ja osa rannalla. Ääninauhojen tekemiseen olimme saaneet apua opiston osaavalta henkilökunnalta, mutta kaikki muu meidän piti valmistaa itse. Kun kaiken rekvisiitan ja lavasteiden määrä selvisi opiskelijoille oli palaute lähinnä: me ei ikinä saada näitä valmiiksi! Näin lamaantunella joukolla oli turha yrittääkään tehdä mitään, joten huomautin heti, että meillä on paljon apuvoimia.

Lamaantumisen toisaalta johtui myös siitä, ettei kehitysvammaisilta yleensä odoteta pitkäjänteistä toimintaa. He ovat tottuneet saamaan paljon valmiina. Kotona asuvien kehitysvammaisten vanhemmat haluavat olla hyviä ja rakastavia ja tekevät paljon heidän puolestaan. Toisaalta arjen kiire vaikuttaa siihen, että asioita on tehtävä vammaisen puolesta tai koko perheen elämä seisautuu.

Palveluasuntoloissa pyritään nykyään kannustamaan omatoimisuuteen, mutta useimmiten arjen toimintojen sujuvuus vaatii henkilökunnalta isoa työpanosta myös asioissa jotka kehitysvammaiset voisivat itse tehdä. Meillä oli kuitenkin aikaa toiminnoille. Tein itselleni listan työjärjestyksestä ja hajautin sen pienin yksityiskohtiin. Esimerkiksi suuret merenneito-nuket vaativat paljon töitä, mutta työmäärä ei tuntunut isolta, kun ensin askartelimme päät paperimassasta ilmapallojen ympärille, punoimme hiuksia, maalasimme pyrstöjä jne. Lopulta nuket vain kasattiin kokoon ja monille oli yllätys, miten pieniä osia näpertelemällä syntyikin iso kokonaisuus.

Monilla ryhmästämmme on hahmotushäiriö, joten kootessamme nukkeja he saivat myös konkreettisesti kokea miten ja minne osat kuuluivat. Tässä vaiheessa onnistumisen ilo tuli myös mukaan. Opiskelijat saivat kokea, osa ensimmäistä kertaa, että heidän työnsä jälki todellakin kelpasi jonnekin ja se sai jopa kehuja. Työskentely oli mukavaa myös siksi, että se oli monipuolista. Luokassa oli erilaisia toimintapisteitä, joista jokainen sai valita haluamansa. Näin vältimme kyllästymisen. Työpisteitä oli myös mahdollisuus vaihtaa aina halutessaan ja välillä sai valita lepo hetken.

Vaikka työ sujui, oli sen eteneminen kuitenkin hyvin hidasta. Niinpä olimme jo huhtikuun puolella kun saimme kaiken valmiiksi. Olimme rakentaneet luokkatiloihimme esitystilaa vastaavan rakennelman, joten saimme harjoitella mahdollisimman autenttisesti ympäristössä. Ainoa konkreettinen asia mikä vielä puuttui olivat valot, mutta sen olin luvannut hoitaa varsinaisessa esitystilassa itse.

5.3 Prinsessoita vai Batmaneja?

Kun kaikki oli valmiina harjoituksiin opiskelijat huomasivat itse, että heidänkin täytyy jotenkin ulkoisesti valmistautua. Olin miettinyt tätä itse etukäteen ja keskustelin siitä opiskelijoiden kanssa. He olivat sitä mieltä, että kaikkien tulee pukeutua samankaltaisesti. Oli mukavaa, että he itse pohtivat asiaa ja keskustelivat yhtenäisyydestä. Tietysti joku halusi päälleen jotakin poikkeavaa, mutta keskustelun päätteeksi kaikki ymmärsivät miksi samanhenkisyys myös asusteissa oli tärkeää.

Olin suunnitellut, että kaikki tekijät pukeutuisivat mustiin asuihin ja pipoihin, jotta voisimme toimia kaikki nukettajina ja monissa rooleissa. Näytin ryhmälle muutaman videon Youtubesta tälläisesti tyylistä ja he pitivät siitä. Poikien mielestä musta asu oli mahtava ja siisti sekä se toi mieleen ninja-meiningin. Tytötkin pitivät asusta, sillä moni piti sitä ammattimaisena. Asussa oli myös se hyvä puoli, että me kaikki saimme olla sen takana anonyminä, koska esityksessämme nuketus oli pääroolissa. Asut oli myös helppo toteuttaa, sillä kaikilta löytyi mustat vaatteet kotoa jo valmiina, aina silinterihattua myöten. Muutaman pipon ompeleminen jäi vastuulleni, joten tämän näytelmän puvustus oli helppo ja nopea.

Eräs poikkeus kuitenkin hyväksyttiin. Joukkomme huononäköinen nuori mies oli jännittänyt lavalla liikkumista kovasti ja hän halusi siksi jättäytyä pois varsinaisesta esityksestä. Tämä ei kuitenkaan johtunut innostuksen puutteesta vaan siitä, että häntä yksinkertaisesti pelotti. Kuitenkin hän oli jo harjoitusprosessin alkuvaiheessa ilmoittanut palavan halunsa laulaa näytelmässä. Niinpä toteutimme asian siten, että poika lauloi Lohikäärme kuninkaan sielunmaisemaa komeasti silinterihattu päässä.

Merenneidot saavat pyrstöihin muotoa.

5.4 Vihdoin näyttämölle

Näyttämöharjoitusten alkaessa jokainen oli päässyt jo kokeilemaan ainakin omia nukkejaan tai tarpeistiaan. Tarinaa oli luettu läpi usein ja ääninauhaakin kuunneltu, joten mukana ei pitänyt olla jännittäviä yllätyksiä. Asioiden ollessa tuttuja pystyimme käyttämään kaiken energiamme siihen tosiasiaan, että näytelmä esitettäisiin oikean yleisön edessä.

Olimme jo aiemmin sopineet putkinäköisen pojan kanssa, että hän tulee laulamaan osansa, mutta jännitys alkoi käydä liian suureksi myös toiselle opiskelijallemme. Tämän nuoren miehen kehitysvammaan kuului aivojen kehittymättömyyteen liittyvää käytöstä joka tuli esiin mm. jatkuvana huomion hakuna. Kyseinen opiskelijamme kieltäytyi esiintymästä, mutta kuitenkin odotti, että häntä olisi jakuvasti pyydetty mukaan. Tämä oli hänelle muissakin tilanteissa tyypillistä käytöstä, sillä hänen vammaansa kuuluu, ettei hän kykene näkemään asioissa kuin oman senhetkisen kantansa.

Aivojen vaurio tai sairaus voi ilmetä lyhytjännitteisyytenä, puutteellisena pettymysten sietokykyinä ja hallitsemattomina tunnereaktioina. Lievästi kehitysvammaiset henkilöt voivat saada psyykkisiä oireita, kun he tiedostavat oman erilaisuutensa. Asianomainen voi tämän jälkeen ahdistua ja tulla aloitekyvyttömäksi, syynä liian heikko itsetunto. Hän voi kieltää vammansa ja esiintyä ylimielisesti, jopa asosiaalisesti (Kaski, Manninen ja Pihko 2009, 115) Käytöshäiriöiden osasy on myös kehitysvammaisen ihmisen vaikeus tajuta syy- ja seuraussuhteita. Se voi ilmetä hallitsemattomana pakoreaktiona kuvitellussa vaaratilanteessa tai pienenkin harmin aiheuttamana väkivaltaisuuksena. (Kaski, Manninen ja Pihko 2009, 115)

Koska edellä mainittu opiskelija ei kyennyt ymmärtämään, ettemme voi laittaa isoa osaa harjoittelu-aikaa hänen huomioimiseensa, jouduimme tekemään päätöksen. Tiesin, että esiintyminen pelotti häntä suunnattomasti, mutta toisaalta hän häpesi asiaa. Hänestä tehtiinkin ”tekniikkavastaava” ja hän hoiti hienosti harjoituksissa ääninauhan soittamisen, mutta varsinaisessa esiintymisessä hän toimi rumpusäestäjänä sekä putkinäköisen opiskelijan silminä näyttämöllä liikuttaessa.

Kun näistä kammelluksista oli selvitty, siirryimme näyttämölle hitaasti mutta varmasti. Harjoittelimme pieniä pätkiä kerrallaan, kuitenkin aina siten, että etenimme tarinan kronologisessa järjestyksessä. Olen huomannut, että tämän tason kehitysvammaisten on hankala tehdä kohtausharjoituksia, sillä heidän on vaikea käsittää, miksi aikaisempia tapahtumia ei tehdäkään. Pystyimme kuitenkin jättämään harjoitukset kesken ja jatkamaan seuraavalla kerralla siitä mihin olimme jääneet.

Pyrin alusta asti siihen, että näyttämöharjoituksissa näytelmä kulkisi aina samalla tavalla. Ohjaajana olin siis tehnyt ohjaukselliset päätökset valmiiksi, joten näyttelijöiden tarvitsi opetella vain yksi tapa toimia. Tämä toimii kehitysvammaisten kanssa hyvin, sillä heille rutiinit ovat tärkeitä.

Harjoittelimme näytelmää uudelleen ja uudelleen. Alussa jouduin kulkemaan jokaisen kanssa näyttämöllä ja asettamaan näyttelijän oikeaan paikkaan. En kuitenkaan halunnut puuttua varsinaiseen näyttelemiseen, vaan osoitin lähinnä oikean kohdan ja suunnan

näyttämöllä. Harjoittelimme yhä myös nuketusta. Vähitellen opiskelijat alkoivat muistaa toimintansa ja saatoin siirtyä kulissemiin antamaan ohjausta.

Ohjatessani kehitysvammaisia, puhun viereltä ohjaamisesta. Olen koko ajan heidän vierellään ohjaten ja lopulta vetäydyn mahdollisuuksien mukaan kulissemiin ohjaamaan. Pysyn kuitenkin kulissemiin kaikissa näytöksissä ja lähetän, sekä otan näyttelijät vastaan näyttämöltä ja ohjaan sen jälkeen uuteen toimintaan. Tätä en kuitenkaan pystynyt tekemään yksin, vaan avustajista sekä linjan opettajasta oli suuri apu.

Mitä enemmän harjoittelimme, sen varmemmaksi näyttelijät kävivät. Loppusilauksen näytelmällemme antoi pääsy varsinaiseen näyttämötilaan, jossa oli oikeat valot ja äänentoisto. Tämä teki suuren vaikutuksen ja viimeistään tässä vaiheessa opiskelijat ymmärsivät tekevänsä jotakin oikeasti tärkeää ja hienoa. Ensimmäisen läpimenon jälkeen valojen ja teknikon kanssa tunnelma oli korkealla ja viimeinenkin pelko siitä, ettei projektistamme tulisi mitään, oli kaikonnut.

5.5 Kaksi näytöstä, kolme onnistumista

Oppilaitoksen aikataulujen takia emme kyenneet esittämään näytelmäämme kuin kaksi kertaa. Pidimme kuitenkin kenraaliharjoitukset, jonne kutsuimme kansanopiston teatteri- ja musiikkiteatterilinjan koyleisöksi. Koyleisö oli minulle tuttu ryhmä ja odotin heidän käyttäytyvän osallistuvasti ja kannustavasti. Yleisö olikin yllättävän innostunut ja kehui spontaanisti näytelmää ja näyttelijöitä. Tämä oli hieno tilanne, sillä kehitysvammaiset opiskelijat jäävät usein omaksi ryhmäkseen opistolla, sillä he eivät asu siellä ja näin heidän on vaikea sitoa läheisiä ystävyys-suhteita muiden linjojen opiskelijoihin.

Tämän kokemuksen jälkeen lähdimme rohkeasti kohti ensi-iltaa. Ensimmäiseen näytökseen keräsimme koko oppilaitoksen opiskelijat kokoon ja vielä muutaman esikouluryhmän. Yleisö koostui siis ”normaaleista” nuorista ja lapsista ja se jännitti kehitysvammaisia näyttelijöitä. Vaikka kenraaliharjoitus oli mennyt onnistuneesti, ymmärsivät näyttelijät, että kyseessä oli teatteria ymmärtävä yleisö. Koulun näytös koostui pop/rock-linjan opiskelijoista, jotka olivat hieman pelottaviakin osan luovan toiminnan linjan opiskelijoista. Mukana olevat lapset hermostuttivat myös hälinällään osaa.

Näytös meni jälleen hyvin. Lapset pitivät hurjasta tarinasta ja opiskelijatovereista rohkeimmat tulivat kiittämään ja kannustamaan. Tottakai näytöksissä aina sattuu ja tapahtuu pieniä virheitä, mutta kaikki tapahtunut aiheutti lähinnä hilpeyttä. Tärkein näytös oli kuitenkin vielä tulossa.

Viimeinen näytös, joka samalla toimi linjan kevätjuhlanäytöksinä, pakkautui täyteen vanhemmista, sukulaisista ja ystävistä. Moni ymmärsi jännittävänsä eniten tätä näytöstä, vaikka se ei ollut edes ensimmäinen. Yritin selittää, että on ihan normaalia jännittää omia omaisiaan ja kerroin, että jopa minulle käy yleensä niin. Aloitimme näytöksen järjestelyn ajoissa sillä tiesin, että viimeisen tunnin aikana opiskelijat yleensä odottavat omaisiaan, eivätkä kykene keskittymään muuhun. Niinpä viimeisenä tuntina ennen esitystä pyrin luomaan iloisen, mutta rauhallisen tunnelman ja annoin jokaisen opiskelijan ottaa vieraansa vastaan itse sekä istuttaa heidät katsomoon.

Eräs työstä joutui odottamaan perhettään viimeiseen minuuttiin ja tämä aiheutti pienimuotoisen paniikkihäiriön. Kun perhe oli saapunut, laukesi tytön jännitys ja hänestä tuli toimintakyvytön. Päätin siirtää aloitusta ainakin viisi minuuttia ja katsoa sitten tilanteen uudestaan. Koska tunsin tytön tiesin, että hän saattaisi rauhoittua nopeastikin mutta hermostuneena hän voisi hermostua myös näyttämöllä. Tämä taas aiheuttaisi ketjureaktion, joka johtaisi näyttämölliseen katastrofiin.

Yleisöllemme tällaiset tilanteet olivat tuttuja ja he olivat oli pieniin viivästyksiin tottuneita. He ymmärsivät hyvin tarpeemme pieneen rauhoittumiseen ja odottivat näytelmän alkua rauhallisesti keskustellen. Ilo ja tekemisen riemun odotus rauhoitti tytön kuitenkin hyvin nopeasti ja pääsimme aloittamaan näytelmän.

Opiskelijoiden työskentely lavalla oli hyvin intensiivistä. Osalla jopa niin syvälle menevää, että se aiheutti hengästymistä ja kyyneleitä. Varsinkin viimeisessä näytöksessä täytyi meidän avustajien ja ohjaajien olla hyvin tarkkoina, ettei kukaan joutunut kokonaan tunteitteinsa viemäksi. Monelle näyttelijälle omalle perheelle esiintyminen oli niin suuri ylpeyden aihe, että he joutuivat todella pidättelemään tunteitaan. Kun esitys vihdoinkin loppui, saattoivat kaikki huokaista. Me olimme onnistuneet ja ihan meidän ehdoilla!

Merenneidot saivat iloiset kasvot.

6 HYVÄKSI HAVAITTUJA NEUVOJA

Vuosi kehitysvammaisten teatteriproduktion harjoitusajaksi osoittautui hyväksi. Tänä aikana saatoimme tavata tarpeeksi useasti, mutta myös harjoittelemaan vain vähän kerrallaan. Näytelmään paneutuminen vaatii terveiltäkin intensiivisyyttä ja energiaa joten täytyy ymmärtää, ettei kehitysvammaisen jaksa keskittyä pitkiä aikoja näytelmän tuottamiseen. Aika onkin tärkein työväline toimittaessa kehitysvammaisten kanssa. Jokaiseen työvaiheeseen kannattaa varata kunnolla aikaa ja muistaa, että kiirehtimällä aikaa vain menettää jostakin muualta. Kiirehtiminen ja hoputtaminen yleensä aiheuttaa konflikteja, joiden selvittämiseen tarvitaan yleensä runsaasti aikaa.

Konflikteja esiintyy kaikissa työryhmissä, eivätkä kehitysvammaiset ole poikkeus. Heillä vaikeuksia tuottavat vielä oman vammaan liittyvät niin henkiset kuin fyysisetkin vaikeudet. Tässä auttaa rohkeus ottaa selvää työryhmän diagnooseista, diagnooseihin liittyvistä ongelmista ja avoin keskustelu ryhmän jäsenen omaisten kanssa. Näin saadaan paljon tietoa valmiiksi ja ongelmien sattuessa niitä osataan heti lähestyä oikeasta suunnasta. Vammoihin ei kannata suhtautua vähätellen tai piilotellen, vaan ne huomioida realistisesti. Jos henkilön kävely on horjuvaa, on paljon järkevämpää antaa hänelle apuväline tai taluttaja, kuin jännittää kaatumista.

Tärkeä huomioonotettava asia on myös jokaisen ikä. Moni kehitysvammaisen on arvioitu kehitysasteeltaan johonkin ikäluokkaan, mutta tätä ei saa tuijottaa liikaa. Jokaisen elämää ja kokemusmaailmaa tulee kunnioittaa ja arvostaa. Jokaisella meistä on oma yksilöllinen historiansa, joka muovaa meistä sellaisen yksilön kuin olemme. Tämä koskee meitä kaikkia, siis myös kehitysvammaisia.

Täytyy myös muistaa, että kehitysvammaiset eivät ole tyhmiä, vaan saattavat olla hyvinkin kekseliäitä saadakseen haluamansa. Moni on tottunut saaman huomiota itkemällä, piiloutumalla tai tekemällä jotakin muiden huomion herättämiseksi. Teatteri onkin monelle ainoa paikka, missä he joutuvat todella ottamaan huomioon myös toiset ja myös oppivat näkemään syy- ja seuraussuhteita. Tämä on onneksi otettu myös huomioon myös Varsinais-Suomen Kansanopiston luovan toiminnan linjan opetussuunnitelmassa, sillä yllätyksekseni monissa vammaisten oppilaitoksissa opiskelija saa itse päättää osallistuuko opetukseen, vai istuuko yksin nurkassa.

Näytelmän valmistuminen vaatii kaikkien osallistumista ja vaikka välillä jouduimme käymään lujiakin keskusteluja oli tärkeintä osoittaa jokaiselle opiskelijalle, että hän on tärkeä ja siksi tämän läsnäolo näytelmässä olisi mukavaa. Tämä lähestymistapa johti siihen, että koko vuosikurssi osallistui näytelmän tekemiseen ja vielä esiintyikin siinä. Haluankin kiittää koko Varsinais-Suomen luovan toiminnan ryhmää mahdollisuudesta tehdä opinnäytetyöni heidän kanssaan. Toivon, että heillä oli vähintään yhtä hauskaa ja opettavaista kuin minulla.

Loppuun olen kerännyt neuvoja vuosien saatossa hyväksi havaitsemiani neuvoja. Toivon, että lukijoille on niistä iloa ja hyötyä työstäessä draamaa ja teatteria kehitysvammaisten kanssa.

1. Tutustu ryhmään käyttäen runsaasti aikaa. Ota selville diagnoosit ja niiden ominaispiirteet. Keskustele myös läheisten kanssa.
2. Lähesty ryhmää helppojen harjoitusten kautta kehuen. Kehitysvammaisilla on usein hyvin alhainen itsetunto, joten pienikin onnistumisen ilo kasvattaa sitä.
3. Anna ryhmälle aikaa suunnitella, ja ota vastaan hulluimpiakin ideoita.
4. Suunnittele, suunnittele ja suunnittele. Tee itsellesi työsuunnitelma valmiiksi, mutta ole valmis poikkeamaan siitä.
5. Anna tehtäviä pieninä paloina.
6. Etene kuunnellen ryhmää ja pidä huoli, ettei tule edes kiireen tuntua. Älä hoputa.
7. Kun tulee kriisi, selvitä se. Muista kuitenkin, että yhtä ei tarvitse ymmärtää muiden kustannuksella. Jos joku vaatii liikaa turhaa huomiota hänelle voi sanoa asiasta.
8. Varaudu rakkauksiin ja sen aiheuttamiin draamoihin. Kehitysvammaisten rakkauselämä saattaa olla hyvin monimuotoista ja monimutkaista.
9. Tehkää välillä ryhmän kanssa ihan jotakin muuta. Pieni lepo hetki tekee aina hyvää.
10. Kannusta ja pysy suunnitelmissasi.

Mitäs tästä tehtäis?

Lohikäärme ja helmi

Kirjoittanut Luovan toiminnan linja 2012-2013

Kertoja:

Kauan, kauan sitten, kaukana, kaukana Kiinan maassa
asui kalastaja.

Hän asui suuren meren rannalla pienessä mökissä.

Hänellä oli vaimo.

Iltaisin he kävelivät rannalla:

Kalastaja:

Hitsi kun ei ole tullut yhtään kalaa pitkään aikaan.
Voi kun ei taas tulisi yöllä myrskyä, vaan olisi tyyni.
Myrskyn jälkeen ei kala syö!

Kalastajan vaimo:

Meri on ollut outo. Yöllä myrskyä.

Jos kalaa ei tule, on nälkä.

Kertoja:

Surullisina kalastaja ja vaimo menivät mökkiin
nukkumaan. Yöllä nousi taas myrsky.

Aamulla kalastaja lähti taas kalastamaan

Kun kalastaja nosti verkkonsa, oli ainoa saalis vanha
saapas.

Kalastajan vaimo:

Onko siellä kalaa?

Kalastaja:

Ei tullut saalista.

Kalastajan vaimo:

Onneksi on vähän vielä riisiä

Kalastaja:

Mitä tehdään saappaalla?

Kalastajan vaimo:

Katso sisällä on helmi!

Kertoja:

He ihmettelivät helmeä ja miettivät mitä sillä tekisivät. He päättivät pitää helmen, sillä he uskoivat, että se toisi heille onnea.

Koska kalaa ei tullut, he menivät nälkäisinä nukkumaan. Yöllä nousi jälleen myrsky.

Musiikkia

Myrskyä

Kertoja:

Mutta mikä oli aiheuttanut myrskyn? Mennään katsomaan veden alle.

Musiikkia

Kalat uivat

Kertoja:

Meressä asui suuri lempeä lohikäärme, joka hallitsi suurta merta. Hän oli merten kuningas.

Mutta miksi lohikäärme raivosi niin, että meri myrskysi?

Se raivosi niin, että kalat karkasivat koloihin, eikä yksikään kalastaja saanut saalista.

Miksi kuningas oli vihainen?

Lohikäärme oli vihainen, sillä hänen Kuningashelmensä oli viety. Ilman sitä hän ei voinut enää hallita merta. Meri myrskyäisi jollei hän saisi Kuningashelmeä takaisin.

Silloin merenneidot tulivat hänen luokseen.

Merenneidot tulevat

Merenneidot:

Älä ole niin vihainen lohikäärme! Me tiedämme mitä helmelle tapahtui!

Lohikäärme pysähtyy

Kertoja:

Kuka on vienyt helmeni, huusi lohikäärme.

Paha Harppuunametsästäjä!

Lohikäärme päästi hurjan huudon (***Huuto kulisseista***) ja lähti etsimään pahaa harppuunametsästäjää

Lohikäärme lähtee merenneidot perässään

Musiikkia

kalat uivat

Harppuunametsästäjä tulee

Kertoja:

Harppuunametsästäjä eli syvällä meressä ja etsi jotakin.

Mitä ihmettä hän etsi.

Hän nostatti suuria laineita etsiessään jotakin kadottamaansa.

Harppuunametsästäjä etsii

Kertoja:

Kaikki kalat olivat kaikinneet jonnekin.

Musiikki vaihtuu

Kertoja:

Yhtäkkiä Harppuunametsästäjä kuuli karjuntaa. Hän tunnisti Lohikäärme kuninkaan äänen. Lohikäärme oli liian lähellä. Paha Harppuunametsästäjä ei voinut enää piiloutua.

Lohikäärme tulee**Kertoja:**

Syntyi suuri taistelu

Musiikkia, taistelu**Kertoja:**

Lopulta Paha Harppuunametsästäjä jäi alakynteen.
Lohikäärme karjui: Missä minun Kuningashelmeni on?

Minä vein sen, sanoi Harppuunametsästäjä, mutta se tipahti minulta!
Se juuttui kalastajan verkkoon. Se on kalastajalla!

Lohikäärme masentui. Se ei voinut näyttäytyä ihmisille, sillä ihmiset olisivat vain juosseet karkuun.

Merenneidot tulevat, harppuunametsästäjä lähtee***Lohikäärme laulaa merenneidoille*****Pyry: Haaksirikko****Kertoja:**

Merenneidot lohduttivat lohikäärmettä.
Me voimme auttaa, sanoivat merenneidot ja lähtivät uimaan kohti kalastajan mökkiä

Musiikkia, lohikäärme pois lavalta.

***Ylös pinnalle kalastajan
mökki ja pieni kalastaja.***

Kertoja:

Kalastaja istui mökkinsä portailla ja katseli myrskyävää merta. Hän piteli kädessään helmeä ja sanoi: Oi kaunis helmi, suo meille saalista!
Merenneidot kuulivat sen ja vastasivat:
Meri tyyntyy ja saat kalaa, jos palautat helmen merelle.

Kalastaja mietti hetken ja lopulta heitti helmen mereen.

Pudottaa helmen

Kertoja:

Mereneidot lähtivät heti viemään helmeä Lohikäärme kuninkaalle.

Vastaaan tulee kaloja jotka avaavat temppeleaukot ja masentunut lohikäärme.Lavalle myös tyhjä teline helmelle.

Kertoja:

Nähdessään helmen, Lohikäärme kuningas tuli iloiseksi ja meri tyyntyi. Aurinko paistoi ja kaikki olivat onnellisia.

Tanssia! Musiikkia

Lopulta kalastaja veneineen ylös.

Kertoja:

Mutta mitä tapahtui kalastajalle?

Lohikäärme kuningas piti huolta, että kalastajan verkot olivat aina täynnä saalista,

Joku kiinnittää kaloja täynnä olevan verkon kalastajan paattiin.

Kertoja:

Kalastaja eli eukkonsa kanssa onnellisena elämänsä loppuun asti.

Kertoja:

Tälläinen oli tarina Kuningashelmestä kaukaa, kaukaa Kiinan maalta.

Ilotulitus, konfettisade ja musiikkia.

Kumarrukset

SANASTO

Putkinäkö:

Putkinäkö on silmänpohjan rappeumaan liittyvä silmäsairaus, joka syntyy kun näkökenttä alkaa supistua laidoilta kohti keskustaa.

Tautiluokitus:

Lääketieteen tautiluokitus on kansallinen ja kansainvälinen sopimus tautien nimeämisestä ja luokittelusta. Nykyisin sitä ylläpitää maailmanlaajuisesti Maailman terveysjärjestö WHO, ja Suomessa STAKES lääkintöhallituksen loputtua. Pohjoismaat koordinoivat sanastoa ja käytäntöjä myös keskenään.

Stereotyyppinen käytös:

Stereotyyppisellä käytöksellä eli sensorismilla, blindismeillä, stimmailulla tai toistavalla käyttäytymisellä viitataan ilmiötä tuntemattomien henkilöiden mielestä kummalliselta vaikuttavaan käytökseen.

Ihmisellä sensorismi ilmenee esimerkiksi heijaamisena, sormien liikutteluna silmien edessä tai silmien painamisena, valoihin tuijotteluna, hyppelynä, pyörimisenä, juuttumisena tiettyyn leluun tai toimintaan kuten sanojen toistamiseen

Hahmotushäiriö, hahmotusvaikeus:

Hahmotusvaikeuksissa kyse voi olla esimerkiksi avaruudellisten suhteiden tai suuntien arvioinnin hankaluudesta tai vaikeudesta hahmottaa osista kokonaisuutta.

Hahmotusvaikeuksilla tarkoitetaan neuropsykologisessa asiayhteydessä yleensä näönvaraisen havainnoinnin ongelmia, jotka voivat olla luonteeltaan hyvinkin erilaisia.

Ongelmia voi olla yksityiskohtien havaitsemisessa tai kuvallisessa muistamisessa. Hahmottamisen vaikeuksiin voi liittyä myös vaikeutta kuvallisessa ajattelussa ja mielikuvitusta vaativissa tehtävissä.

LÄHTEET:

Bowell Pamela ja Heap Brian S. 2005 Prosessidraama, polkuja opetamiseen ja oppimiseen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kaski Markus (toim.), Manninen Anja ja Pihko Helena 2009 Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy

Kaski Markus (toim.), Manninen Anja ja Pihko Helena 2012 Kehitysvammaisuus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Moberg Sakari (toim.) Ikonen Oiva, Rätty Risto ja Taipale Ensio. K.J. 1982 Johdatus erityisopetukseen. Helsinki: Gummerus Oy.

Owens Allan ja Barber Keith 1998. Draama toimii. Helsinki: JB-kustannus